

**Prof. dr Braco Kovačević, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog
defendologija centra Banja Luka**

JANUSOVO LICE GLOBALIZACIJE

Do 80-ih godina prošlog, XX vijeka, riječ i pojam *globalizacije* su bili gotovo nepoznati. Za relativno kratko vrijeme, i samo nekoliko decenija, riječ *globalizacija* se počela upotrebljavati u gotovo svim sferama društvenog života, tako da se može reći da se sva nastojanja objašnjavanja savremenih procesa i odnosa ne mogu ostvariti, a da se ne dovedu u odnos sa globalizacijom, i da se riječ *globalizacija* ne pomene. Zašto je to tako, odgovor treba tražiti u društvenim okolnostima tog vremena a, prije svega, u slomu Istočnog bloka kao glavne ideološke i političke prepreke širenja neoliberalne globalizacije podupirane od strane moćne neoliberalne države, Sjedinjenih Američkih Država, koje su svoju ulogu shvatile kao nekakvu mesijansku ulogu u utemeljanju novog svjetskog poretka utemeljenog na „zapadnoj demokratiji“, „liberalnoj ekonomiji“ i „slobodnom tržištu“.

Tako se, zaista za svega nekoliko decenija, riječ *globalizacija* počela naširoko upotrebljavati, pa čak i kao etiketa i stigmatizacija. Za sve ono što je autohtono, autarhično i nije napredno i nije moderno, počelo se govoriti da je to zato što je to relikv prošliosti koji je ostao izvan prostora modernosti i globalizacije. Tako je od neutralnog pojma, riječ *globalizacija* zadobila i ideološku, pežorativnu dimenziju.

Kao jedna od najčešće korištenih riječi danas, riječ *globalizacija* se pretvorila kao u nekakvu dihotomnu maniheističku lozinku za eksplikaciju i opravdanje nečeg „dobrog“ i „progresivnog“ u odnosu na nešto što „nije dobro“, što je „loše“ i što „nije progresivno“. Tako kod jednih ova riječ budi neku vrstu optimizma u „nešto bolje“, dok kod drugih izaziva podozrenje i strah. Upravo ta činjenica pokazuje svakodnevnu prisutnost globalizacije ne samo u javnom i naučnom diskursu i svakodnevnom životu, nego i u emocionalnim stanjima ljudi.

Sama po sebi, globalizacija ne predstavlja ništa drugo nego skup međusobno povezanih procesa širenja društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih praksi koje povezuju i integrišu nacije, narode, društva i države na mondijalnom, globalnom svjetskom i lokalnom nivou.

Međutim, taj proces nije tako jednostavan; on je veoma kompleksan, kao što je i sama globalizacija zaista veoma kompleksna istorijska i društvena pojava.

Razvojem globalizacije i njenom pompeznom apologijom, u svijetu se započeo razvijati i jedan novi optimistični pogled na svijet, pogled koji je najavljavao drugačije i bolje odnose u svijetu i društvu. Globalizacija je upravo obećavala takvo nešto, a njeni ubrzani ekstenzivni i intenzivni procesi s kraja XX vijeka najavili su početak jednog novog svijeta. Ipak, sa naslijeđenim starim

problemima, razlikama i podjelama između pojedinaca, naroda i država, i njihovim antagonizmima, globalizacija je donijela i nove probleme nepoznate ranijim periodima razvoja društvene historije, a koje su globalizacijski procesi još više radikalizovali. Jedan od njih se odnosi na – *neoliberalizam*.

Vesternizovana kapitalistička globalizacija je proizvela neoliberalizam koji je još snažnije, a pod pritiskom moćnih globalizatora - država Zapada, njihovih transnacionalnih organizacija (Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke, Svjetske trgovinske organizacije, multinacionalnih korporacija, vladinih i „ne vladinih“ organizacija, Ujedinjenih nacija) - podupirao razvoj globalizacije. Globalizam i neoliberalizam nisu doprinijeli homogenizaciji čovječanstva, već njegovoj daljnjoj polarizaciji. Oni su svijetu donijeli totalitarizam, silu, političko nasilje, „humanitarne intervencije“ ratove, siromaštvo, bijedu, nebezbjednost i besperspektivnost.

Bez obzira na očiglednu polarizaciju ipak, sama po sebi, globalizacija nije niti negativna, niti pozitivna društvena pojava, što se ne može reći za neoliberalizam. Instrumentalizovana od moćnih neoliberalnih globalizatora, država, organizacija i institucija, i iskorištena u neoeksploatorske i neoimperijalne, porobljivačke svrhe, globalizacija postaje izrazito negativna pojava koja, sasvim razumljivo, nailazi na osudu i otpor.

Od kraja zadnje decenije XX vijeka javljali su se veliki otpori prema globalizaciji i neoliberalizmu. Posljedica su postojanja razvijene svijesti o nepravdama, moći i bogatstvu na jednoj, a nemoći i siromaštvu na drugoj strani, posljedica su i postojanja kritičke svijesti o pojačanoj eksploataciji i dominaciji državnih i vandržavnih institucija, kao i svijesti o opštoj nesigurnosti i nebezbjednosti. Iz okvira artikulacije otpora razvilo se globalno civilno društvo i pojavili su se društveni pokreti o *anti* i *alter* globalizaciji, s ciljem promjene postojećeg stanja do kojeg su doveli globalizacija i neoliberalizam.

Osuda i otpor su se pojavili kao reakcija na razvoj globalizacije, neoliberalizma i njihovih mantri o „slobodnom svjetskom tržištu“ kao izbavitelju ekonomskih i socijalnih problema, mantri koje su obećavale rješavanje naslijeđenih globalnih i lokalnih društvenih, ekonomskih i političkih problema, bijede, nejednakosti i siromaštva, političkog nasilja i terora. Ali, razlike i problemi su postajali sve veći, a ubjeđenja o širenju demokratije, ljudskih prava i sloboda su gotovo i nestala. Kapitalizam, globalizacija i neoliberalizam su iznjedrili *novo totalitarno društvo*, i zato predstavljaju predmet oštre kritike i insistiranja na drugačijoj globalizaciji!?

Danas političari, menadžeri i ekonomsko-politički i korporativni lideri smatraju da je globalizacija neophodna kako zbog razvoja ekonomije, produktivnosti i proizvodne efikasnosti, tako i zbog ekonomskog i socijalnog „blagostanja“, „napretka“ i opšte bezbjednosti. Globalizacija je, kako ističu njene apologete, neophodna, neizbježna i bez alternative.

Ali, s druge strane posmatrano, neoliberalna globalizacija je i predmet snažne i opravdane kritike. Jer, dok jednima ova neoliberalno orijentisana

globalizacija obezbjeđuje ogromne prednosti, druge dovodi u nepovoljnu situaciju individualnog i opšteg društvenog siromaštva, bijede i bezizlazja. Na jednoj strani se razvijaju eksploatacija, bogatstvo, moć i dominacija, a na drugoj izrabljenost, siromaštvo, nemoć i lična, kolektivna i društvena nebezbjednost. Takva globalizacija je duboko nehumana, i zato se opravdanim ističu zahtjevi za njenom humanizacijom i promjenom. Ali, da li je to uopšte moguće, teško je sa sigurnošću i reći.

Doista, kod nekih nedemokratskih i totalitarnih država su neoliberalizam i neoliberalna globalizacija imali određeni uspjeh, ali kod mnogih i nisu. Kako to da je neoliberalizam prihvaćen i tamo gdje nije imao uspjeha? Kako to da zemlje prihvataju ono što im ne odgovara: kompradorsko pljačkaško privatizovanje javnih državnih resursa od strane bogatih, ukidanje zaštitnih carina, pretvaranje samodovoljne poljoprivrede u korporativnu koja je isključivo izvozno orijentisana (ali, tako da, prema zahtjevima Međunarodnog monetarnog fonda „izvoz ili smrt“, se veoma jeftino izvoze sirovine ili predatorske multinacionalne korporacije same „dolaze po njih“, ne osvrćući se na zakonske mjere zaštite životne sredine); kako to da siromašne zemlje prihvataju ukidanje kontrole cijena a uvođenje kontrole nadnica, izuzetno represivno smanjenje socijalne, medicinske i zdravstvene zaštite, drastično smanjenje ulaganja u obrazovanje, nauku, kulturu, sport i druge društvene djelatnosti i aktivnosti?

Naravno, razloga za takvo „ne domaćinsko ponašanje“ državnih vlasti treba tražiti u prijetnjama, pritiscima i ucjenama neoliberalnih država i njihovih izuzetno moćnih finansijskih institucija, ali i u unutrašnjoj korupciji kompradorskih, tajkunskih slojeva nacionalnog autošovinizma. Upravo zahvaljujući tim mehanizmima rušene su i uništavane privrede mnogih država a siromašilo brojno stanovništvo.

Globalizacija nije jednostavno ni pozitivna niti negativna. Njena instrumentalizacija u vidu *neoliberalnog globalizma* je potpuno negativna jer je neoeksploatatorska i neoimperijalna, nepravedna i nehumana. Zato je neophodan sociološki i ekonomski kritički pristup u eksplikaciji fenomena globalizacije i neoliberalizma, odnosno neoliberalne globalizacije, koja svojim mjerama i instrumentima „tvrde“ i „meke moći“ razara mnoge nacionalne ekonomije...